

Danijel Dzino, **Becoming Slav, Becoming Croat. Identity Transformations in Post-Roman and Early Medieval Dalmatia** (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450 12), Leiden–Boston : Brill, 2011. XIX+271 str.

Knjiga na univerzi Marcquarie v Sydneyu delujočega hrvaškega zgodovinarja prinaša precej več, kot bi lahko sklepali glede na njen obseg. Pozornosti vredna ni le za specialiste, ki se posvečajo poznoantično-zgodnjesrednjeveški dalmatinsko-hrvaški zgodovini, ampak je zanimiva tudi za širši krog raziskovalcev, ki se ukvarjajo s preходом iz pozne antike v zgodnji srednji vek in z njim zvezanimi socialnimi in etničnimi transformaciji. Obravnava namreč eno od velikih tem, s katerimi se v zadnjih desetletjih intenzivno ukvarjata tako zgodovinopisje kot tudi arheologija – kulurno in etnično identiteto. S svojimi svežimi interpretativnimi zaključki, ki temeljijo na postmodernih teoretičnih in metodoloških pristopih, ponuja knjiga model, ki bi ga veljalo preizkusiti tudi še na kakšnem drugem prostoru in gradivu – med njimi tudi na slovenskem. Na takšen način omogoča nemara boljše razumevanje transformacije antike v zgodnji srednji vek in procesov, ki so se skrivali za spremembami etničnih identitet. Ti so izrazito zaznamovali to prehodno obdobje evropske zgodovine in med drugim pripeljali tudi do slavizacije precejšnjega dela tistega prostora, ki je bil prej rimsko-romanski-staroselski. Tradicionalni (in emocionalno obremenjeni) zgodovinski narativi, ki so ustrojili moderne nacionalne poglede na rojstne ure posameznih narodov, ki naj bi na zgodovinski oder stopili kot že izoblikovane – in tudi v kasnejšem času praktično nespremenjene – kulturne in identitetne skupnosti, se tudi s tu na kratko predstavljano knjigo kažejo vedno bolj kot pomanjkljivi, nezadostni in zavajajoči.

Knjiga je tudi več kot priročen uvod v problematiko najstarejše hrvaške zgodovine nasploh, saj prinaša dober pregled hrvaške historiografije in z njo povezanih nacionalnih imaginarijev (kjer se kot temeljna metafora kaže »naseljevanje prazne hiše«, kot je naselitev Hrvatov na tla nekdanje rimske Damacije opisal Franjo Rački), kot tudi pregled zgodovine Dalmacije v obdobju med 4. in 9. stoletjem. Njeno glavno teoretično in metodološko izhodišče se suče okrog pojma identitete, ki se navezuje na nove sociološko-antropološke poglede in je razumljena kot situacijski konstrukt; se pravi kot fluidna, spremembam podvržana kategorija, ki je povezana s pojmom *habitus*, kot ga je konceptualiziral francoski sociolog Pierre Bourdieu. Pomembno metodološko izhodišče je tudi interdisciplinarni prestop, kjer je velika pozornost namenjena arheološkemu gradivu. Obenem se je avtor trudil prepoznati

in razgaliti strukture in plasti političnih, kulturnih, ideoloških in drugih diskurzov ter metanaracij, ki so vplivale na (starejše) zgodovinske interpretacije in poglede na preteklost. Takšen pristop seveda podrazumeva nujnost ponovnega pretresa virov, osredotočenega na kontekst, v katerem so nastali: interpretacija ostankov materialne kulture je tako neločljivo povezana s socialnim kontekstom, v katerem so obstajali; pisani viri pa niso samo fragmenti zgodovinske »resnice«, ampak se je potrebno zavedati (in prepoznati), da so tudi proizvodi kulturnega in političnega diskurza svojega časa ter konvencij, predstav in stereotipov, ki so opredeljevali vsakokratni tedanji svet in z njim tudi tistega, ki je stal za peresom.

Slavizacija rimsko-romanske Dalmacije se tako avtorju ne kaže (zgolj) kot posledica migracijskih gibanj, ampak (tudi) kot kompleksen proces identitetne in kulturne transformacije staroselskega prebivalstva, ki je svojo rimsko identiteto (in habitus) zamenjalo za slovansko. To je drugače tudi model, s katerim je mogoče razumno pojasniti tudi fenomen zelo hitre slavizacije, ki je v dobrih dveh stoletjih zaobjela skoraj pol Evrope in ki ga je (samo) s tradicionalnim migracijskim modelom komaj (še) mogoče zadovoljivo razložiti. Kljub temu, da nam zgodnji bizantinski pisci slikajo precej arhaično in zaostalo družbeno podobo Slovanov, ki je gotovo tudi odraz njihove, lahko bi rekli kolonialne perspektive, opredeljene s položajem znotraj dominantne družbe, je »postati Slovan« na nek način vendarle moralo biti atraktivno.

Pri vprašanju oblikovanja hrvaške identitete, ki jo avtor smatra za sekundarno, pa izpostavlja pomen konca avarske oblasti v Dalmaciji (razen obalnih mest) konec 8. stoletja in njen prihod v frankovsko politično sfero, ko so se šele vzpostavili pogoji za njeno izoblikovanje. Po Dzinovem mnenju naj bi Hrvati namreč bili le ena izmed majhnih vojaških skupin (kot naj bi bili še Abodriti, Guduskani, Timočani, Dlamočani), ki so se pod frankovskim pokroviteljstvom naselile v Liburnijo in Dalmacijo. Njeno identiteto je prevzel (obdržal) zgolj vladajoči sloji s knezom na čelu, ki je svoje "hrvatstvo" plakativno demonstriral zlasti na epigrafskih napisih, ki jih je sam sponzoriral, medtem, ko je bili v očeh zunanjih opazovalcev percipirani kot slovanski. Del nove interpretacije najstarejše hrvaške zgodovine je tudi to, da je avtor prostorsko jedro oblasti prvih hrvaških vladarjev premaknil iz zaledja Splita (Klis) v severnejši trikotnik Nin, Knin, Skradin. Slabost te nove interpretacije je seveda spornost hrvaške migracije konec 8. stoletja, pri čemer je še zlasti vprašljivo, ali je res mogoče popolnoma ignorirati Konstantina Porfirogeneta in njegova poročila o najstarejši hrvaški zgodovini.

Kakor koli že, knjiga zaradi svoje svežine vsekakor zasluži pozornost, saj odpira marsikatero perspektivo ne glede na to, koliko se z avtorjem strinjamo (gl. npr. ostro kritiko avtorjevih tez v Radovi 43 (2011), 459–474).

Peter Štih